

⊕ SZÖVEG ÉS KÉP: WAGNER PÉTER

KÉKSAPKÁSOK A ZÓNÁBAN CIPRUSI JÁRŐRÖZÉS

Turisták milliói látgatnak el minden évben a Földközi-tenger közepén fekvő Ciprusra, ám kevesen látják nyomát, hogy néhány évtizeddel korábban az itt élő görög többség és török kisebbség között mi csoda ellentétek feszültek. Az 1960-as években ezek véres erőszakká fajultak. A két oldal félkatonai szereplői a civil lakosságot terrorizálták: e helyzet kezelésére jött létre 1963-ban az ENSZ ciprusi békefenntartó missziója (UNFICYP), amely azóta is megszakítás nélkül működik. Magyar katonák 1993 óta vesznek részt a kéksapkások munkájában

Ez nem Afganisztán, itt nem harcolni kell...

A magyar (és más NATO)-katonák tevékenységéről évek óta leginkább az afganisztáni háború kapcsán hallunk: ott távoli tartományokban, a felkelők robbantásai által veszélyeztetve kell biztonságot teremteni, harcolni vagy épp az ország újjáépítésében részt venni. A ciprusi békefenntartó misszió teljesen másról szól, más logika alapján működik. Itt a katonák feladata nem a fegyveres harc, hanem a bizalom erősítés és a szembenállók közötti közvetítés. Járőrözés közben a katonáknál nincs fegyver, sisakot sem kell viselniük, így rájuk inkább igaz a kéksapkás, mint a kéksisakos jelző.

Egy misszió fontosságát nem csak a veszélyessége határozza meg. Itt épp a Ciprusi Köztársaság és a világon egyedül Törökország által elismert Észak-ciprusi Török Köztársaság között fekvő ütközőzónában tevékenykednek a békefenntartók. A Zóna két ol-

dalán ma is katonák tízezrei állomásoznak egymással szemben. Jelentősebb összecsapásra évtizedek óta nem került sor, sőt a két fél kapcsolata az évek során olyannyira normalizálódott, hogy ma már határátkelőhelyek működnek, és folyamatosan növekszik az áruforgalom is. A stabilitásról sokat elárul, hogy az ENSZ-erők létszáma az elmúlt két évtizedben fokozatosan csökkent, és a 180 km-es Zóna ellenőrzésére ma már 860 kéksapkás is elég.

De akkor mégis miért van szükség az idegen egységek ittlétére?

Az ENSZ-erők alapfeladata az ellenségeskedések kiújulásának megakadályozása, a Zónán belüli törvényesség fenntartása és az élet normális kerékvágásban tartása. Ráadásul rajtuk keresztül zajlik a ciprusi görög és török hadsereg egységei közötti hivatalos kapcsolattartás, információáramlás is.

A ZÓNA EREDETILEG NÉGY SZEKTORBÓL ÁLLT, Kanada 1993-as kivonulása után azonban a 3. szektort megszüntették, és felosztották a szomszédos 2. és 4. szektor között. Ezekben 2005 óta egy-egy század látja el a feladatokat. A szektorokon belül három felelősségi terület van, egy-egy szakasszal. A magyar katonák zöme kezdetektől fogva a keleti, 4. szektorban tevékenykedik, így itt található egy magyar szakasz által felügyelt felelősségi terület is (a kontingens másik fele Famagustában és Nicosiában tölt be feladatokat)

MEZŐGAZDASÁGI MŰVELÉS A ZÓNÁBAN

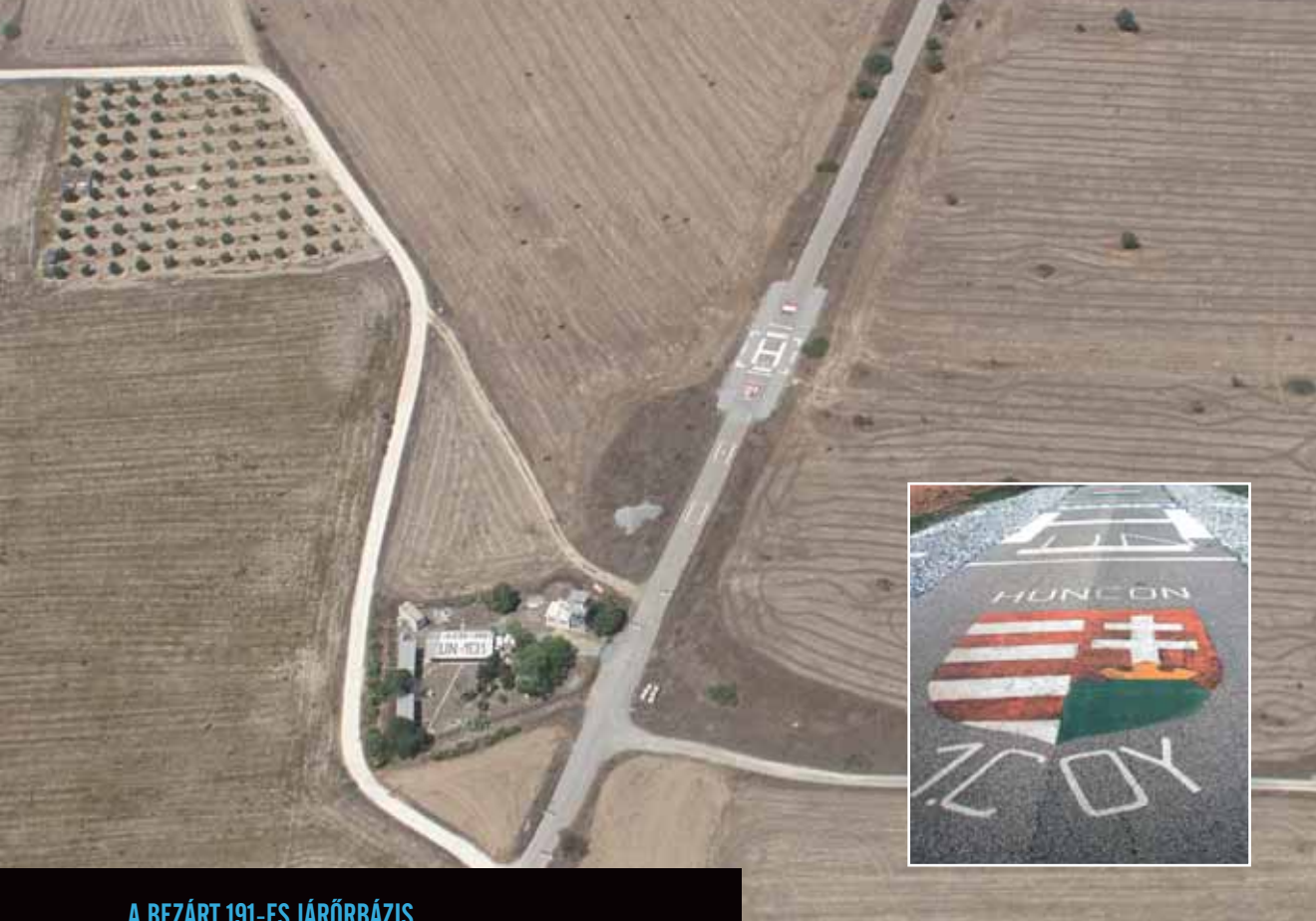
Az egykor törökök lakta, félig lerombolt Petrofani falu ma egy hatalmas istálló, ahol a környékbeli görög gazdálkodók tartják állataikat

KÉKSAPKÁSOK CIPRUSON

A békefenntartók 1963-as telepítésük és a sziget 1974-es kettéosztása között nem a mai formájukban tevékenykedtek. Először az akkori Ciprusi Köztársaság görög többségű területein fekvő török enklávékat védték az etnikai villongások során. Az eredetileg mintegy 7000 fős kontingens akkor sem rendelkezett nehézfegyverekkel, egyszerűen fizikai jelenlétükkel és diplomáciai fellépésükkel igyekeztek elejét venni a konfliktusoknak. A helyzet elmérgesedése és az 1974-es török partraszállás után a szigetet kettéválasztó ütközőzóna lett a kéksapkások működési területe, ahol több mint száz, különböző méretű megfigyelőhelyet alakítottak ki.

A magyar katonák a rendszerváltást követően jelentek meg a helyszínen, összhangban azzal a szándékkal, miszerint az új, demokratikus Magyarország a világ egyik kicsi, de felelős szereplőjeként szerepet vállal az ENSZ békefenntartó tevékenységében is. A kezdeti négyfős csapat 1997-re egy századra (107 fő) nőtt. 2005-ben az ENSZ 30 százalékkal csökkentette a kéksapkások létszámát, így jelenleg magyar katonából is összesen 77 fő állomásozik a szigeten.

FOTÓ: MOLNÁR ISTVÁN

A BEZÁRT 191-ES JÁRŐRBÁZIS,

mellette helipad, magyar címerrel. A PB-191-es egyike volt a magyar körzet azon bázisainak, melyeket az ENSZ-erők 2005-ös létszámcsökkentése során bezártak

A 91-ES JÁRŐRBÁZIS BEJÁRATA

A bázis az úgynevezett Lurukina-zsebnél, gyakorlatilag a semmi közepén található – jó rálátással a görög és török megfigyelőállásokra. Két lakókonténer, rádiószoba és étkező, egy kis házi veteményes és Lecsó kutya jelenti az otthont az egy éven át itt élő, önálló életmódra berendezkedett nyolc magyar katonának

Zónaesemények

Bár jelentősebb katonai összecsapás az elmúlt évtizedekben nem történt, ez nem jelenti azt, hogy megállt volna az élet az ütközőzónában. Évente átlagosan ezer kisebb-nagyobb incidens történik, melyek 90 százalékát a civil lakosság okozza.

Mivel a Zóna túlnyomó része viszonylag keskeny sávként lakatlan területeken kanyarog, a helyiek tevékenysége csak olyan helyeken okoz problémát, mint a magyar felelősségi terület... Itt

nemcsak hogy több ezer ember él a Zónán belül, de még a Ciprusi Köztársaság és az Észak-ciprusi Török Köztársaság területéről is sokan bejárnak ide földet művelni. Jellemző, mindennapos problémaforrás a tiltott fakivágás, vagy épp a színes-fémgyűjtés-célzatú bontás az elhagyott ipari létesítményekben. Ám a Zóna sokkal jelentősebb illegális tevékenység terepe is: mióta 2004-ben a Ciprusi Köztársaság csatlakozott az Európai Unióhoz, érezhetően megnőtt a csempészet és az emberkereskedelem szerepe. Az ütközőzóna két oldalán élő görög és török csempészek ebben az esetben (hasonlóan például a koszovói–szerb határhelyzethez) az etnikai ellentéteket félretéve közösen húznak hasznat az emberszállítmányokból.

Sajátos kéksapkás zónabeli kihívás kapcsolódik a civilek engedélyezett fegyverhasználatához: a ciprusi görög lakosság körében igen népszerű tevékenység a vadászat, és a környékről gyakran pont ezért járnak be sokan a Zónába. Ám évente mindössze két napot lehet hivatalosan vadászni: az egyik ilyen alkalommal csak a magyar területre 170 fegyveres érkezett, 120 kutyával, mintegy 100 autón. És a lövöldözés ilyenkor nincs tekintettel sem a békefenntartókra, sem a szemben álló hadseregekre...

Egyensúlyozás

Vajon mi védi a békefenntartókat, s mi köti meg a szemben álló felek kezét? Mindössze úgynevezett status quo-szabályok. Alapelv, hogy a Zónába egyik hadsereg sem léphet be, és a tűzszüneti határon álló ciprusi görög és török megfigyelőpontokon csak kézfegyverzetű katonák lehetnek, minden komolyabb harceszköznek legalább 3 kilométerrel hátrébb kell elhelyezkednie. Ennek ellenére mindkét félnek vannak olyan állásai, amelyek mégis bent vannak a Zónában...

Külön rendelkezések szabályozzák a szemben állók megfigyelőhelyeinek működését: pl. azt, hogy egyszerre hány katona és terepjáró tartózkodhat az adott helyen. Ha a békefenntartók ehhez képest bármi növekedést észlelnek, azonnal megy a jelentés és kezdődik a kivizsgálás.

A Larnaka–Nicosia-autópálya keresztülhalad az ütközőzóna magyar szakaszán. Arra az alig 1 km-es szakaszra (világos, látható határjelzés itt sincs!) külön status quo vonatkozik: a ciprusi görög hadsereg például ezen a részen minden fegyvert csak letakarva szállíthat és nem szabad kiszállni a járművekből. A kéksapkások helyi felkészülésének nem csak a terepen láthatatlan határok, hanem a többtucatnyi status quo memorizálása is része.

Határok a fejben

A magyar békefenntartók működési területe néhány szempontból igencsak különleges hely. A maga 75 km²-ével ez az egyik legnagyobb önálló körzet, és itt nyílik a legszélesebbre a Zóna: 7 km a távolság a görög és török tűzszüneti vonalak között.

És talán a legmeglepőbb, hogy az ütközőzóna egyáltalán nem hasonlít az ilyen területekről meglevő sztereotípiákra. Nincsenek fizikai határok, szögesdrót kerítés, a pontos határt nem jelzi semmi. Csak a görög és török bunkerek meg az égnek meredő őrtornyok sora mutatja, hogy merre haladhat a tűzszüneti vonal: a határ valahol előttük húzódik. A katonai jelleg, a határzár hiányát tetézi, hogy a Zóna magyar kezelésű része többnyire mezőgazdasági terület, ahol napi gyakorisággal folyik a művelés. Állig felfegyverzett katonák és világos határok helyett leginkább traktorokkal, farmerekkel és személyautókkal találkozunk.

A határsértések megelőzése és jelzése a békefenntartók alapfeladata, ehhez azonban szinte fáról fára, dombról dombra kell ismerni a jelzetlen határt. Amikor egy kéksapkás kiérkezik Ciprusra, az otthoni felkészítés után még 6 hét tanulás vár rá, hogy a saját járőrözési területén memorizálja a görög és török tűzszüneti vonalakat.

„ÜTJELZŐ TÁBLA” A ZÓNÁBAN

A járőrútvonalakon az ENSZ a nap 24 órájában fenntartja jelenlétét (lent)

KILÁTÁS

A Ciprusi Köztársaság felé nézve a Zóna egyik megfigyelőpontjáról. A tűzszüneti vonal határára semmi sem utal (fent)

A magyar katonákkal útnak indulva ilyeneket hallok: „Ha a gyógyszerári hordót összekötöd a bokorsortól számított második villanyoszloppal, ott megy a határ, majd balra fordul, és a török megfigyelőpont alatti második dombnál folytatódik.” Közben mereven bámulom az egyszínű, barnás, dimbes-dombos novemberi tájat, keresve az említett támpontokat.

A kéksapkások jelenléte folyamatos: nappal két, éjszaka egy terepjárával vannak kint az ütközőzónában, és járják a földutak valamelyikét. A járművek szinte állandóan mennek, a kétfős járőrök pedig négyóránként váltják egymást, évente akár 150 ezer km-t is beletesznek az autókba. A földúton történő járőrözés meglehetősen monoton, a maximum sebesség elvileg 20 km/h lehet. A mindennapos feladat természetesen a Zóna ellenőrzése: a szemben álló hadseregek állásainak távcsöves megfigyelése és az ütközőzónában illegálisan tartózkodó civilek figyelmeztetése.

A dheryniai összecsapás – az egyetlen magyar sérült

Az utolsó jelentősebb, halálos áldozattal is járó incidensre 1996-ban került sor a Ciprusi Köztársaság keleti részén fekvő Dheryniánál. Itt a görög ciprióták minden év augusztusában megemlékezést tartanak abból az alkalomból, hogy a török partra szálló erők 1974-ben ekkor üzték ki a szomszédos Famagusza város Varosha negyedéből az ott élő görög kisebbséget. Varosha a mai napig szellemváros, ahonnan minden görög elmenekült, viszont a törökök sem települtek be oda.

Dyrenia a Zóna görög oldalán van, és remek rálátást kínál az elnéptelenedett negyedre. A korábbi évekhez hasonlóan 1996-ban is tüntetéssé fajult a megemlékezés, ám ekkor a tiltakozók behatoltak az ENSZ által felügyelt, itt mindössze 100 méter széles elválasztó sávba, és provokálni, dobálni kezdték a török állások katonáit. A törökök már készültek az eseményre, és azonnal „civiliek” (valójában civil ru-

hába öltöztetett török katonák) érkeztek az ütközőzónába. A kéksapkások – köztük magyarok is – a két tömeg közé sorakoztak fel.

Ám mikor két görög ciprióta néhány méterre behatolt a török Észak-ciprusi Köztársaság területére, és ott görög zászlót tűzött le, elszabadult a pokol. A török rendőrség tüzet nyitott a görög tüntetőkre és a békefenntartókra, majd a török „civiliek” botokkal felfegyverkezve rárontottak a görög demonstrálókra. A görög zászlót letűző két férfit megpróbálták meglincselni: egyiküket sikerült kimenteniük a kéksapkásoknak, ám a másik férfi – Anastasios Isaak – helyben behalt sérüléseibe. Egy szemtanú szerint estére olyan véresen tértek haza a kéksapkások, mint a hentesek. A magyar ENSZ-misszió történetének egyetlen olyan sérültje, aki békefenntartás közben szerzett sebesülést, Takács Zoltán, akit egy kő talált el az összecsapás során. ☉

AZ ELMÚLT ÉVEK KONTINGENSEI ÉS A MÁR BEZÁRT MAGYAR BÁZISOK EMLÉKTÁBLÁI A SZT. ISTVÁN-BÁZISON (balra)

AZ ATHIENUBAN ÁLLÓ CAMP SZT. ISTVÁN BEJÁRATA

A magyar békefenntartók nagyobbik bázisa, mely az afganisztániakhoz képest szerény méretű, ám otthonos laktanya. A legénységen kívül itt a török és görög katonai parancsnokokkal való kapcsolattartásért felelős magyar, szerb és horvát tisztek is dolgoznak. A békefenntartók terepjárói szinte folyamatosan úton vannak

MEGFIGYELŐ POZÍCIÓBAN
A nagy teljesítményű távcső a 91-es járőrbázis egyik fontos felszerelése

FOTÓ: MOLNÁR ISTVÁN

